

С. В. Варава,

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Навчально-науковий інститут міжнародної освіти,
старший викладач кафедри мовної та профільної підготовки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0489-625X>;*

С. М. Івлєва,

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
аспірантка кафедри української мови та мовної підготовки іноземців
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5986-7491>*

ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ НА ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРШОЇ ТА ДРУГОЇ СВІТОВИХ ВОЄН)

Метою статті є дослідження впливу історичних подій на виникнення, еволюцію та адаптацію військових термінів в українській мові. **Об'єктом** дослідження є військова лексика української мови, а **предметом** — процеси її формування під впливом історичних обставин. Дослідження зосереджується на виявленні та аналізі конкретних військових термінів, що виникали в різні історичні періоди, а саме — під час Першої та Другої світових війн. У статті розглядаються причини та обставини появи окремих лексем чи словосполучень, їхнє закріплення у військовій терміносистемі, еволюція, а також визначення й тлумачення в сучасних словниках.

Методологічна основа дослідження включає історико-порівняльний аналіз, методи семантичного та етимологічного аналізу, а також контекстуальний підхід до вивчення термінології. Окрему увагу приділено дослідженню того, як соціальні та політичні обставини впливали на трансформацію військової лексики та її адаптацію до сучасного мовного середовища. Також досліджується питання збереження та актуальності цих термінів у сьогодишньому використанні, зокрема у військовій літературі, офіційних документах і засобах масової інформації.

У статті запропоновано модель комплексного аналізу впливу історичних подій на формування терміносистеми військової лексики в українській мові. **У результаті** дослідження буде продемонстровано кілька можливих варіантів семантичної еволюції військового терміна. **Висновки** дослідження мають на меті не тільки розкрити лінгвістичні аспекти, але й сприяти кращому розумінню культурно-історичних процесів, що вплинули на розвиток мови. Ці результати **можуть бути корисними для** лінгвістичних досліджень, укладання словників, методики викладання української мови як іноземної та розробки навчальних матеріалів для іноземних студентів, що вивчають українську мову.

Ключові слова: військова лексика, історичний вплив, термінологічна еволюція, лексичні зміни, семантичний аналіз, етимологічний аналіз, контекстуальний підхід, культурно-історичні процеси, адаптація термінів, сучасні словники та термінологічна система.

S. V. Varava,

*V. N. Karazin Kharkiv National University,
Institute of International Education for Study and Research,
Language and Profile Training Department
Senior Lecturer;*

S. M. Ivleva,

*Odesa I. I. Mechnikov National University,
Ukrainian Language and Foreigners' Language Training Department Professor
Phd Student*

HISTORICAL EVENTS INFLUENCE ON THE FORMATION OF MILITARY VOCABULARY IN THE UKRAINIAN LANGUAGE (ON THE EXAMPLE OF THE FIRST AND SECOND WORLD WARS)

The paper **deals with** the influence of various historical events on the emergence, evolution and adaptation of military terms in the Ukrainian language. The **object** of research is the military vocabulary of the Ukrainian language, and the **subject** is the processes of its formation under the influence of historical circumstances. The study focuses on the identification and analysis of specific military terms that arose in different historical periods, namely, during the First and Second World Wars. The article examines the reasons and circumstances of the appearance of certain lexemes or word combinations, their consolidation in the military terminology system, as well as how these terms are defined and described in modern dictionaries.

The methodological basis of the research includes historical-comparative analysis, methods of semantic and etymological analysis, as well as a contextual approach to the study of terminology. Special attention is paid to how social and political circumstances influenced the transformation of military lexicon and its adaptation to

the modern linguistic environment. The study also investigates the preservation and relevance of these terms in today's usage, particularly in military literature, official documents, and mass media.

A complex analysis model of the influence of historical events on the formation of the term system of military vocabulary in the Ukrainian language is proposed. **As a result of the research**, several possible options for changing the initial meaning of the military term will be demonstrated. **The research conclusions** are interesting not only from a linguistic point of view, but also contribute to a deeper understanding of the cultural and historical processes that influenced the development of the language. **These results can be useful for** linguistic studies, creation of dictionaries, for teaching Ukrainian as a foreign language, and development of educational materials for foreign students studying the Ukrainian language.

Key words: military vocabulary, historical influence, terminological evolution, lexical changes, semantic analysis, etymological analysis, contextual approach, cultural-historical processes, term adaptation, contemporary dictionaries, and terminological system.

Історичні події завжди відігравали вирішальну роль у формуванні та еволюції термінології, яка використовується для опису війни. Термінологія війни є відображенням складних процесів, що відбувалися протягом століть: військових стратегій, змін у тактиці та технологіях, культурних зрушень, політичних трансформацій тощо. Кожна війна залишає свій слід не тільки на картах і в історичних анналах, але й у мовному просторі. Термінологія, яка виникає в період військових конфліктів, відображає особливості епохи, в якій вона була створена. Наприклад, слова, що описують зброю та військові технології, змінюються разом із їх розвитком, тоді як терміни, пов'язані з дипломатією та мирними угодами, можуть набувати нових значень у різних історичних контекстах.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Формування терміносистеми військової лексики в українській мові є складним процесом, що відбувається під впливом різноманітних історичних подій, соціально-політичних змін і культурних трансформацій. **Актуальність** цього дослідження обумовлена необхідністю глибокого розуміння впливу війни та військових конфліктів на мовну картину світу, а також потребою в систематизації та стандартизації військової термінології в сучасних умовах. Українська військова лексика досі недостатньо досліджена, що пов'язано з кількома факторами. По-перше, відсутні всебічні дослідження, що детально вивчають специфічні військові терміни. По-друге, багато термінів є новими або запозиченими з інших мов, що ускладнює їх систематизацію й точне розуміння. По-третє, мовне середовище й контекст у військових умовах змінюються дуже швидко, що ускладнює точне відображення та опис термінів.

Аналіз досліджень проблеми. Сучасна військова лексика і фразеологія є важливими джерелами інновацій в українській мові, оскільки нові конфлікти, локальні війни та боротьба з тероризмом знаходяться в центрі уваги суспільства. Зараз

військова лексика помітно впливає на різні сфери суспільного життя, що робить деякі аспекти її дослідження особливо актуальними. Це включає переклад військової лексики (праці В. Балабіна, П. Діксона), розвиток словникового складу військової лексики (дослідження Д. Василенка) та вивчення військової термінології (роботи А. Аксенова, В. Шевчука, Т. Михайленко). Інноваційна лексика, що з'явилася у військовій сфері у 2022 році, залишається недостатньо дослідженою, що викликає потребу в її аналізі в умовах швидких змін. Проблемам неології присвятили свої дослідження такі вчені, як І. Андрусак, В. Гак, О. Дмитрук, С. Єнікеєва, Ю. Зацний, Р. Махачашвілі, О. Селіванова та інші [23].

Мета і завдання. Мета дослідження полягає у вивченні впливу історичних подій на формування терміносистеми військової лексики в українській мові. Для досягнення цієї мети необхідно розглянути, як значення термінів можуть змінюватися з часом. Ми пропонуємо використовувати наступну **модель вивчення терміна**, яка містить кілька етапів:

- *етимологічний аналіз терміна*: визначити, коли він виник і яке значення мав;
- *семантичний аналіз* терміна під час його подальшого функціонування: чи мали місце *лексичні зміни* та *семантична еволюція терміну*; якщо так — коли й у зв'язку з чим змінювалося семантичне наповнення терміну;
- дослідження значення терміну в *сучасних тлумачних словниках*, а також *контекстуальний аналіз*: дослідження вживання терміна в різних контекстах, таких як військові документи та нормативи, медійні матеріали, навчальні посібники, курсівки, лекції для військових курсантів тощо.

Об'єкт і предмет дослідження. **Об'єктом** дослідження є українська військова лексика в історичному контексті. **Предметом** дослідження виступає вплив історичних подій на формування та розвиток терміносистеми військової лексики в українській мові.

Опис джерельної бази, фактичного матеріалу та методів, застосованих у процесі аналізу. *Джерельна база дослідження* включає наукові праці українських лінгвістів, спеціалізовані словники військової термінології, тлумачні словники української мови, а також офіційні документи та законодавчі акти, що регламентують використання військової лексики. Фактичний матеріал складають тексти різних періодів, включаючи історичні документи, публіцистику та медіаматеріали.

Методи дослідження:

- *історико-лінгвістичний аналіз* для вивчення еволюції військової лексики;
- *порівняльний аналіз* для виявлення запозичень та адаптацій термінів;
- *контекстуальний аналіз* для розуміння семантичних змін у військовій лексиці під впливом історичних подій.

Наукова новизна, теоретична і практична цінність отриманих результатів. *Наукова новизна* дослідження полягає в комплексному аналізі впливу історичних подій на формування терміносистеми військової лексики в українській мові, що дозволяє виявити нові закономірності та тенденції в розвитку військової термінології.

Теоретична цінність роботи полягає у розширенні знань про процеси формування та еволюції військової лексики в контексті історичних змін. *Практична цінність* отриманих результатів полягає у можливості їх використання для розробки та вдосконалення словників військової термінології, а також для стандартизації та систематизації військової лексики в умовах сучасних викликів. Отримані результати також можуть бути використані під час вивчення української мови іноземцями.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи вплив історичних подій на формування терміносистеми військової лексики в українській мові, можна аналізувати як лінгвістичні, так і культурологічні аспекти. *З лінгвістичної погляду*, цікавим є вивчення запозичень з інших мов, адаптація іноземних термінів, зміни наявних значень слів та створення нових понять. Наприклад, під час конфліктів можуть з'являтися нові слова та словосполучення або змінюватися семантичні межі вже відомих термінів.

З культурологічної погляду, важливо звертати увагу на те, як термінологія відображає суспільні настрої, ідеологічні зрушення та національну ідентичність. Військова лексика може відображати героїзм, трагедії та моральні виклики, з якими стикається суспільство під час війни. Аналіз цих аспектів допомагає зрозуміти, як мова не тільки відображає реалії війни, але й впливає на колективну пам'ять та національну свідомість.

Обсяг статті не дозволяє нам провести аналіз термінів з кожного періоду, що існує в класифікації української військової лексики. Отже, у цій статті *ми обмежимося чотирма термінами*, що з'явилися під час Першої та Другої світових війн, і продемонструємо, як працює модель аналізу терміна.

Війна не лише руйнує та змінює світ, але й *формує нові мовні реалії*, які стають частиною нашої колективної пам'яті. Розуміння того, як історичні події вплинули на військову термінологію, допомагає краще усвідомити, як змінюється наше сприйняття війни та її наслідків з плином часу. Наприклад, терміни, які використовувалися під час **Першої світової війни**, часто відображають нові технологічні розробки та соціальні зміни того часу. Поняття **окопна війна** та **газова атака** виникли в цей період, і вони стали символами жахів війни того часу.

Термін **окопна війна** (сьогодні також використовують синонімічні терміни **траншейна війна**, **позиційна війна**) з'явився під час Першої світової війни, приблизно на початку 1915 року, коли війна на Західному фронті зайшла в затяжну стадію, що характеризувалася статичними фронтами та тривалими позиційними боями. Цей період відзначався значними змінюваннями в тактиці і стратегії, коли обидві сторони конфлікту почали копати окопи, щоб захиститися від потужного артилерійського обстрілу й атаки піхоти [14].

Окопна війна стала характерною для фронтів, де виявилось, що маневрові тактики, які використовувалися раніше, не були ефективними через новітні види зброї, такі як кулемети та артилерія. Лінії фронту перетворилися на довгі та складні системи окопів, що стали стійкими оборонними позиціями з численними підземними тунелями для переміщення військ і постачання.

Прикладом такого виду війни є Західний фронт Першої світової війни, де війська союзників і Центральних держав перебували в тривалих траншеях, що простягалися від Північного моря до Швейцарії. Тут відбулися численні кровопролитні битви, такі як Битва при Соммі та Битва при Вердені, що ілюструють природу окопної війни.

Значення терміна **окопна війна** в цей період було тісно пов'язане з новими реаліями війни, які включали затяжні бойові дії з високими втратами та малою мобільністю. Семантичний аналіз призводить нас до визначення окопної війни як символу жорстоких і безрезультатних конфліктів, де обидві сторони намагалися витіснити супротивника з укріплених позицій, але часто без значних стратегічних успіхів. Основною метою такої війни є утримання захоплених позицій і поступове виснаження супротивника як фізично, так і економічно [11].

Термін **окопна війна** продовжує використовуватися в сучасній українській мові, особливо в контексті військових конфліктів, де домінують позиційні бої. Значущої еволюції терміна ми не спостерігаємо. Значення терміна з часів Першої світової війни в основному зберігається: він описує ситуацію, коли війна характеризується довготривалими оборонними позиціями й статичними фронтами, де основна мета — зберегти свої позиції та виснажити противника.

Серед прикладів вживання синонімічних термінів знаходимо: *Першу світову називають траншейною війною. Окопи не тільки захищали від ворожих атак, а й на певний період ставали домівками для вояків. Якщо був час і ресурси, їх облаштували електрикою, висаджували квітники. Особливий хист до такого мали представники австро-угорського війська [24]. Росія хоче нескінченного «окопного» протистояння, як у Першу світову,Проте нічого у ворога не вийде. Невдовзі його оборонні лінії посиплються [15].*

Однак сучасний контекст додає до терміна певні нові відтінки. Наприклад, в умовах конфлікту на сході України (починаючи з 2014 р.), де часто спостерігаються позиційні бої між українськими та проросійськими силами, термін **окопна війна** набув додаткового значення, яке включає нові елементи сучасних бойових дій, такі як використання безпілотників, артилерійські обстріли, партизанська діяльність та гібридна війна. Ці аспекти вплинули на те, як термін застосовується в медіа і військових оглядах [12]. У якості приклада: *Генсек НАТО: В Україні поєднуються окопна війна часів Першої світової і технології 21 століття; Енс Столтенберг заявив, що війна в Україні є викликом, тому що це поєднання окопної війни часів Першої світової війни в поєднанні з сучасними технологіями 21 століття, в тому числі з безпілотниками [8]; Україні загрожує позиційна війна — Залужний; Для уникнення переходу до позиційної війни, на кшталт «окопної війни» 1914-1918 років, необхідний розвиток спроможностей та пошук нових підходів до подолання військового паритету із супротивником [19].*

Також слід зазначити, що сучасне використання терміна може підкреслювати не тільки фізичні та матеріальні аспекти війни, але й психологічний та моральний тиск, який відчувають солдати й цивільні у тривалих і виснажливих бойових умовах.

В умовах таких конфліктів, як війна в Україні, **окопна війна** відзначається новими тактиками й технологіями, які доповнюють традиційний зміст терміна [25].

Таким чином, хоча основне значення терміна **окопна війна** не зазнало великих змін, сучасні обставини внесли нові нюанси у його розуміння та застосування. Тобто ми спостерігаємо деяку *семантичну еволюцію терміна*.

Термін **газова атака** виник у контексті Першої світової війни, коли хімічні зброї, такі як хлор, фосген і mustard gas (газ іприт), вперше були використані під час бойових дій. Перше використання хімічної зброї відбулося 22 квітня 1915 року під час битви при Іпрі, коли німецькі війська застосували хлорний газ проти союзних військ. Цей випадок позначив початок використання хімічної зброї в широких масштабах, що і дало поштовх до формування специфічної термінології.

Упродовж війни застосування хімічної зброї стало все більш поширеним, і різні типи газів, такі як іприт і фосген, використовувалися для нанесення ураження противнику. Після війни міжнародна спільнота прийняла Женевський протокол 1925 року, який заборонив використання хімічної зброї, хоча надалі це питання знову стало предметом міжнародних угод і обмежень.

Термін **газова атака** описує ситуацію, коли хімічні речовини використовуються як зброя для нанесення шкоди або терору.

Від початкового використання терміна **газова атака** він швидко розповсюдився серед військових і цивільних осіб, як у країнах-учасниках конфлікту, так і в інших частинах світу. В цей період термін *знав суттєвого семантичного розширення*, оскільки стали з'являтися нові типи хімічної зброї, такі як іприт і фосген, що потребували точного опису. Воєнні кореспонденти, науковці та політики почали активно використовувати цей термін у своїх доповідях, статтях та офіційних документах, що *сприяло його закріпленню в міжнародній термінології*.

З *культурно-історичного погляду*, термін **газова атака** став символом нової ери в військовій тактиці, що характеризується використанням небезпечних технологій для досягнення військових цілей. Його вживання в медіа, навчальних матеріалах та літературі упродовж ХХ століття відображає постійні зміни в суспільному ставленні до хімічної зброї та її впливу на цивільне населення. Важливість терміна в культурному контексті підкреслює його роль у розумінні трагедії війни та необхідності міжнародного контролю над зброєю масового знищення.

Серед прикладів вживання цього терміну знаходимо: *22 квітня 1915 року з газової атаки німців на війська Антанти почалась Друга битва за бельгійське місто Іпр* [13].

Термін **газова атака** в сучасному світі зазвичай асоціюється з історичними подіями. Конвенція про заборону хімічної зброї, що набрала чинності в 1997 році, забороняє використання хімічних речовин у війнах. У сучасних конфліктах, таких як війна в Сирії, зафіксовані випадки використання хімічних речовин, але вони є порушенням міжнародного права. Використання хімічної зброї зменшилося через розвиток нових технологій і суворі міжнародні норми.

Також треба зазначити, що розширення значення терміна **газова атака** до **хімічна атака** сталося в середині ХХ століття, зокрема під час і після Першої світової війни. Під час війни, як вже було зазначено нами, широко застосовували гази, такі як хлор і фосген, для бойових дій, що заклало основу для терміна **газова атака**.

Проте з розвитком хімічної зброї та появою нових токсичних речовин, які могли мати різні фізичні стани (рідкі, тверді та газоподібні), виникла потреба в терміні з ширшим значенням. Після Другої світової війни, коли були створені нові види хімічної зброї, такі як нервово-паралітичні агенти (наприклад, зарин та VX), стало зрозуміло, що термін **газова атака** більше не охоплює всі можливі форми хімічної агресії. Зазначене розширення семантичного наповнення терміна **газова атака** викликало появу нового терміна — **хімічна атака**, який містить використання всіх видів хімічних речовин, незалежно від їх фізичного стану, з метою більш точного відображення сучасних реалій хімічної війни.

У зв'язку із загрозою застосування газової або хімічної зброї деякими країнами, існує багато рекомендацій щодо дій у випадку такої атаки. Наведемо декілька прикладів вживання термінів **газова / хімічна атака**: *Хімічна атака: важлива пам'ятка аби вберегти себе* [20]; *Хімічна атака: що важливо знати та як захиститися* [21]; *Хімічна атака: як розпізнати, підготуватися та вижити після неї* [22].

Отже, в сучасній лінгвістиці термін **газова атака** вживають для позначення застосування газоподібних речовин у бойових діях, тоді як **хімічна атака** використовується для опису атаки з використанням будь-яких хімічних речовин, незалежно від їх фізичного стану. У зв'язку із заборонаю газової зброї термін **газова атака** сьогодні вживається переважно в історичному або теоретичному контекстах.

Друга світова війна додала до військової термінології серед інших такі слова, як **бліцкриг** та **геноцид**, що відображали масштаб і безпрецедентну жорстокість цього конфлікту.

Бліцкриг (нім. *Blitzkrieg* — «блискавична війна») — це розроблена на початку ХХ століття Німеччиною стратегія ведення швидкої війни. За цією теорією, перемога повинна бути досягнута впродовж днів або місяців, перш ніж противник зможе мобілізувати й розгорнути свої основні військові сили [2].

Вперше термін **бліцкриг** був ужитий у статті «Харчова промисловість як військова проблема» («Die Ernährungswirtschaft als Wehrproblem») журналу «Німецькі збройні сили» (*Deutsche Wehr*) у 1935 році, а у вересні 1939 року він використовувався британською пресою і набув широкого поширення, хоча в офіційних німецьких документах термін не використовувався.

У **тлумачному словнику української мови** знаходимо: **БЛІЦКРИГ**, -у, ч. Блискавична війна: створена на початку ХХ ст. авантюристична теорія ведення агресивної війни, розрахована на капітуляцію противника в найкоротші строки внаслідок раптового нападу на нього і швидкого просування вглиб країни; була основою воєнної доктрини німецького фашизму під час Другої світової війни [3]. У якості прикладів можемо навести: *Наприкінці 30-х років стратегічною доктриною Німеччини була*

теорія “блискавичної війни” — *бліцкригу*. (з наук.-попул. літ.) [3]; Друга світова війна: **бліцкриг** на Західному фронті і падіння Франції; 10 травня понад два мільйони німецьких солдатів на суші і в повітрі вторглись у Францію, Бельгію, Люксембург і Нідерланди, використовуючи тактику **бліцкриг** [10].

Термін **бліцкриг** продовжує використовуватися і сьогодні, хоча його значення та контекст можуть дещо відрізнятись від початкового використання під час Другої світової війни. Якщо спочатку цей термін описував німецьку військову стратегію, яка полягала у швидкому та масовому нападі, спрямованому на досягнення швидкої перемоги до того, як противник зможе мобілізувати свої сили, то сьогодні **бліцкриг** використовується в ширшому контексті для опису будь-яких швидких та ефективних дій, як у військовій сфері, так і в інших галузях. Наприклад, термін може застосовуватися для опису агресивних і швидких маркетингових кампаній, політичних маневрів чи економічних стратегій, наприклад: *Бліцкриг в SEO: як швидко відновити трафік і продажі після кризи (з інтернет-новин)* [4].

Отже, у сучасних словниках термін **бліцкриг** зазвичай зберігає своє основне значення як *військова стратегія*, проте можуть бути додані й інші значення, що відображають ширше використання цієї лексеми, тобто він *семантично дуже збагачився*. Під час Другої світової війни термін **бліцкриг** (нім. Blitzkrieg, «блискавична війна») використовувався для опису військової стратегії Німеччини, яка полягала у швидкому і раптовому нападі, що поєднував масове використання авіації, танків та піхоти для досягнення швидкої перемоги. Нині термін **бліцкриг** використовується ширше і може позначати будь-яку швидку і агресивну стратегію, не обов'язково військову. Наприклад, у бізнесі та економіці **бліцкриг** може означати агресивну маркетингову кампанію або стрімкий вихід на новий ринок з метою швидкого захоплення позицій. Таким чином, **бліцкриг** продовжує бути актуальним терміном, адаптуючись до нових контекстів і сфер застосування, зберігаючи при цьому своє початкове значення.

В 1944 році польський юрист єврейського походження Рафаель Лемкін (1900-1959) у своїй праці «Axis Rule in Occupied Europe» дав визначення нацистській політиці систематичного знищення європейських євреїв. Він запропонував термін **геноцид**, скомбінувавши грецьке слово *genos*, що означає *рід, плем'я, народ*, з латинським *cidere* — вбивати. **Геноцид** — це умисне знищення або спроба знищення певної групи людей на основі їхньої національності, раси, релігії, етнічної приналежності або іншої подібної ознаки. Це злочин проти людства, що включає різні форми насильства, такі як масові вбивства, переслідування, насильницьке виселення, катування, знищення культурних або релігійних установ. Геноцид має на меті не просто знищити окремих осіб, а ліквідувати цілу групу як таку. Це може проявлятися як в систематичному та організованому масштабі, так і в рамках окремих випадків чи актів. Концепція геноциду була юридично визначена і визнана міжнародними судами, зокрема після Другої світової війни, коли міжнародне співтовариство розпочало боротьбу з подібними злочинами. Визначення геноциду включає як фізичне знищення, так й інші форми тяжкого утиску, які можуть призвести до знищення групи.

У тлумачному словнику української мови знаходимо: **ГЕНОЦИД**, -у, ч. Ціле-спрямовані дії з метою знищення повністю або частково окремих груп населення чи цілих народів за національними, етнічними, расовими, корисливими або релігійними мотивами [6].

Серед **прикладів вживання лексеми геноцид** можемо навести:

- *Щоб здійснити голодоморний геноцид, введено армійські частини і розміщено озброєні гарнізони і застави при всіх приречених місцевостях. (В. Барка)*
- *Трагічну таємницю сільви розкрито. Біля гори Комо на останній стежці інків вчинено злочин. Масовий геноцид підтверджують факти. (Ю. Бедзик)*
- *Українське село в тридцять третьому році було піддано геноциду. (з публіц. літ.)*
- *Затверджений перед нападом на СРСР генеральний план "Ост" передбачав проведення політики геноциду на окупованих слов'янських територіях. (з газ.) [7].*

Термін **геноцид** продовжує використовуватися в сучасній українській мові, і його основне значення залишається стабільним. Він вказує на умисне знищення або спробу знищення певної групи людей на основі їхньої національної, расової, етнічної або релігійної приналежності. Проте, з часом, цей термін набув певних нових значень та відтінків у зв'язку з різними історичними подіями та сучасними конфліктами. Наприклад, під час обговорення конфліктів, таких як війна в Україні, термін **геноцид** почали використовувати для опису особливо жорстоких форм насильства, спрямованих на цивільне населення, і це може включати такі прояви, як навмисне руйнування інфраструктури, блокади, які призводять до гуманітарних катастроф, та інші дії, що мають на меті серйозно нашкодити або знищити певну групу людей.

У сучасній українській мові термін **геноцид** також активно використовується в контексті подій Голодомору в Україні 1932-1933 років, який визнано геноцидом українського народу. Обговорення цього терміна в Україні часто переплітається з історичними та політичними контекстами, що надає йому додаткових нюансів і відтінків. **Отже**, хоча основне визначення геноциду не змінилося, його застосування і відтінки можуть варіюватися в залежності від конкретних контекстів і подій, що відбуваються в сучасному світі.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, як ми зазначали вище, проведене нами дослідження є **актуальним** у зв'язку з тим, що українська військова лексика досі недостатньо досліджена.

Військові конфлікти відіграють вирішальну роль у створенні нових термінів і зміні значень наявних. Як показав зроблений аналіз обраних нами термінологічних одиниць, зокрема термінів **окопна війна**, **геноцид**, **бліцкриг** та **газова атака**, терміни виникають в умовах нових технологічних і тактичних реалій війни. Значення деяких розширюється й адаптується до нових умов, що дозволяє краще відобразити специфіку сучасних бойових дій (**окопна війна**). Інші вживаються переважно

в історичному або теоретичному контекстах (**газова атака**). Деякі терміни, такі як **бліцкриг**, на сучасному етапі використовуються не лише в контексті війни, а й у сфері бізнесу та маркетингу для опису швидких і агресивних стратегій. Термін **генцид**, який був введений в 1944 році для опису систематичного знищення національних або етнічних груп, продовжує використовуватися для опису різних випадків масового знищення з деякими варіаціями залежно від конкретних контекстів і подій.

Вивчення терміну за запропонованою нами моделлю дозволяє проаналізувати лексичні зміни й термінологічну еволюцію, тобто як змінилося значення терміна з часом. Порівняльний аналіз старих і нових значень терміна дає можливість зробити висновки щодо появи можливих додаткових відтінків або змін у його вживанні. Сучасні словники й термінологічна система допомагають зрозуміти, як терміни адаптуються до нових умов і як їх значення еволюціонувало внаслідок історичних змін.

Військова термінологія не тільки відображає технічні та тактичні аспекти війни, але й має важливе **культурологічне значення**. Вона впливає на національну свідомість, колективну пам'ять і суспільні настрої, відображаючи героїзм, трагедії та моральні виклики, з якими стикається суспільство під час війни.

Подальші дослідження в галузі військової термінології мають важливе значення для розуміння мовних змін, що відбуваються в умовах війни. Необхідно продовжувати вивчення впливу сучасних конфліктів на мовну картину світу, зокрема в аспектах термінологічної адаптації, запозичень і культурних змін.

Дуже важливим питанням залишається аналіз адаптації й стандартизації термінології. Формування і стандартизація військової термінології є важливими для забезпечення ясності та точності комунікації в умовах військових дій. Систематизація термінів, адаптація запозичених слів та створення нових термінів є ключовими для ефективної функціональності терміносистеми й підтримки сучасних стандартів військової справи, що потребує ретельного дослідження.

Дослідження впливу історичних подій на термінологію війни відкриває нові горизонти для розуміння того, як суспільство осмислює та інтерпретує конфлікти. Кожне нове слово чи словосполучення, що з'являється в контексті війни, несе в собі відбиток свого часу, дозволяючи краще зрозуміти минуле та підготуватися до майбутнього.

Отже, дослідження історичного впливу на формування військової термінології в українській мові демонструє, що терміносистема є динамічною і чутливою до змін у соціально-політичних та технічних умовах. Це підкреслює необхідність постійного моніторингу та аналізу військової лексики для адекватного відображення сучасних військових реалій та підтримки комунікаційної ефективності в умовах змінюваного середовища.

Результати дослідження впливу історичних подій на формування терміносистеми військової лексики в українській мові можуть суттєво збагачувати **навчання іноземців**, допомагаючи їм краще зрозуміти значення та походження військових термінів через аналіз історичних документів і сучасних текстів. Включення культурно-історичного контексту та порівняльного аналізу з іншими мовами сприятиме

поглибленню знань студентів про специфіку військової термінології. Розробка практичних завдань, мультимедійних ресурсів і академічних досліджень на основі цих результатів допоможе іноземним студентам краще освоїти українську військову лексику і глибше зрозуміти українську мову та культуру.

Література

1. *Бабич Н. І.* Українська військова термінологія. Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 384 с.
2. Бліцкриг. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бліцкриг>
3. Бліцкриг. *Тлумачний словник української мови.* URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бліцкриг>
4. Бліцкриг в SEO: як швидко відновити трафік і продажі після кризи. URL: <https://ilion.digital/ua/bliczkrig-v-seo-abo-dosyagnennya-pomitnih-rezultativ-v-najkorotshitermini/>.
5. *Боженець С. В.* Становлення та сучасний стан дослідження військової терміносистеми української мови. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Журналістика. Том 34 (73). № 3. 2023. С. 2-12. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/3_2023/2.pdf.
6. Геноцид. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=геноцид>
7. Геноцид: тлумачення, приклади. *Тлумачний словник української мови.* URL: <https://goroh.pp.ua/Тлумачення/ГЕНОЦИД>
8. Генсек НАТО: В Україні поєднуються окопна війна часів Першої світової і технології 21 століття. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/02/07/gensek-nato-v-ukrayini-poyednuuytsya-okopna-vijna-chasiv-pershoyi-svitovoyi-i-tehnologiyi-21-stolittya/>.
9. *Дорошенко С. І.* Терміносистема української військової лексики: сучасні аспекти. Київ : Наукова думка, 2017. 296 с.
10. Друга світова війна: бліцкриг на Західному фронті і падіння Франції. URL: https://gazeta.ua/articles/history/_друга-світova-vijna-bliczkrig-na-zahidnomu-fronti-i-padinnya-franciyi/578759 .
11. *Кочерган О. В.* Основи термінознавства. Київ : Либідь, 2006. 368 с.
12. Окопна війна: експерт розповів про особливості такого формату бойових дій. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231102-okopna-vijna-ekspert-rozpoviv-proplyusy-ta-minusy-takogo-formatu-bojovyh-dij/>
13. Перша разова атака. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Month=04&Day=22>
14. Позиційна війна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Позиційна_війна
15. Росія хоче нескінченного «окопного» протистояння, як у Першу світову. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3758267-rosia-hoce-neskinченного-okopnogo-protistoanna-ak-u-persu-svitovu.html>.
16. *Русанівський В. М.* Українська термінологія: Комплексний аналіз. Київ : Наукова думка, 1992. 254 с.

17. Словник військових термінів та скорочень (абревіатур). Воєнно-наукове управління Генерального штабу Збройних сил України. Київ: Центр учбової літератури, 2023. 50 с.
18. Словник понять і термінів зі всесвітньої історії. URL: <https://naurok.com.ua/slovník-ponyat-i-terminiv-zi-vsesvitno-istori-290125>
19. Україні загрожує позиційна війна — Залужний URL: <https://mil.in.ua/uk/news/ukrayini-zagrozhuje-pozytsijna-vijna-zaluzhnyj/>.
20. Хімічна атака: важлива пам'ятка аби вберегти себе URL: <https://medicover.ua/blog/himichna-ataka-vazhlyva-pamjatka-aby-vberegty-sebe.html>
21. Хімічна атака: що важливо знати та як захиститися URL: <https://medicover.ua/blog/himichna-ataka-vazhlyva-pamjatka-aby-vberegty-sebe.html>
22. Хімічна атака: як розпізнати, підготуватися та вижити після неї URL: <https://medicover.ua/blog/himichna-ataka-vazhlyva-pamjatka-aby-vberegty-sebe.html>
23. Царьова І. В. Російсько-українська війна (2014–2022): слова, які набули нових значень URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6318/13353-1?inline=1>
24. Чотири роки в окопах. Повсякдення Першої світової війни URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/chotiri-roki-v-okopakh-povsiakdennia-pershoyi-svitovoyi-viin>
25. Що таке позиційна війна URL: <https://tsn.ua/ato/scho-take-opoziciyna-viyna-2044309.html>
26. Яценко Н. О. Формування назв військового одягу в українській мові. Київ: Інститут української мови: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. 179 с.

References

1. Babich, N. I. (2008), *Ukrainska viiskova terminolohiia [Ukrainian military terminology]*. Lviv: Vydavnytstvo LNU imeni Ivana Franka, 2008. 384 p. [in Ukrainian].
2. Blitskryh [Blitzkrieg]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бліцкриг> [in Ukrainian].
3. Blitskryh. *Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [«Blitzkrieg. Explanatory dictionary of the Ukrainian language»]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бліцкриг> [in Ukrainian].
4. Bozhenets, S. V. (2023), Stanovlennia ta suchasnyi stan doslidzhennia viiskovoi terminosystemy ukrainskoi movy [Formation and current state of the study of the military terminology of the Ukrainian language], *Scientific notes of V. I. Vernadskyi TNU. Series: Philology. Journalism*, 34 (73), No. 3, p.2-12. https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/3_2023/2.pdf [in Ukrainian].
5. Blitskryh v SEO: yak shvydko vidnovyty trafik i prodazhi pislia kryzy [Blitzkrieg in SEO: how to quickly restore traffic and sales after a crisis]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*. Tom 34 (73). № 3. 2023. P. 2-12. URL: <https://ilion.digital/ua/bliczkrig-v-seo-abo-dosyagnennya-pomitnih-rezultativ-v-najkorotshi-termini/> [in Ukrainian].
6. Henotsyd [Genocide]. URL: <https://ilion.digital/ua/bliczkrig-v-seo-abo-dosyagnennya-pomitnih-rezultativ-v-najkorotshi-termini/> [in Ukrainian].

7. Henotsyd: tlumachennia, pryklady. *Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Genocide: interpretation, examples // *Interpretive dictionary of the Ukrainian language*]. URL: <https://goroh.pp.ua/Тлумачення/ГЕНОЦИД> [in Ukrainian].
8. Hensek NATO: V Ukraini poiednuitsia okopna viina chasiv Pershoi svitovoi i tekhnolohii 21 stolittia [NATO Secretary General: In Ukraine, the trench warfare of the First World War and the technology of the 21st century are combined]. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/02/07/gensek-nato-v-ukrayini-poyednuytsya-okopna-vijna-chasiv-pershoyi-svitovoyi-i-tehnologiyi-21-stolittya/> [in Ukrainian].
9. Doroshenko, S. I. (2017), *Terminosystema ukrainskoi viiskovoi leksyky: suchasni aspekty* [*Terminology of the Ukrainian military vocabulary: modern aspects*]. Kyiv: Naukova dumka, 2017. 296 p. [in Ukrainian].
10. Druha svitova viina: blizkyryh na Zakhidnomu fronti i padinnia Frantsii [World War II: Blitzkrieg on the Western Front and the Fall of France]. URL: https://gazeta.ua/articles/history/_druga-svitova-vijna-blickrig-na-zahidnomu-fronti-i-padinnya-franciyi/578759 [in Ukrainian].
11. Kochergan, O. V. (2006), *Osnovy terminoznavstva* [*Fundamentals of terminology*]. Kyiv: Lybid, 2006. 368 p. [in Ukrainian].
12. Okopna viina: ekspert rozpoviv pro osoblyvosti takoho formatu boiovykh dii [Trench warfare: the expert talked about the features of this type of warfare]. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231102-okopna-vijna-ekspert-rozpoviv-propyusy-ta-minusy-takogo-formatu-bojovyh-dij/> [in Ukrainian].
13. Persha hazova ataka [The first gas attack]. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Month=04&Day=22> [in Ukrainian].
14. Pozytyiina viina [Positional war]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0 [in Ukrainian].
15. “Rosiiia khoche neskinchennoho «okopnoho» protystoiannia, yak u Pershu svitovu [Russia wants an endless «trench» confrontation, like in the First World War]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3758267-rosia-hoce-neskincennogo-okopnogo-protistoanna-ak-u-persu-svitovu.html> [in Ukrainian].
16. Rusanivskiyi, V. M. (1992), *Ukrainska terminolohiia: Kompleksnyi analiz* [*Ukrainian terminology: Complex analysis*]. Kyiv: Naukova dumka, 1992. 254 p. [in Ukrainian].
17. Slovnyk viiskovykh terminiv ta skorochenn (abreviatur) [Dictionary of military terms and abbreviations (abbreviations)]. *Military Scientific Department of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine*. 2020. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2023. 50 p. [in Ukrainian].
18. Slovnyk poniat i terminiv zi vsesvitnoi istorii [Dictionary of concepts and terms from world history]. URL: <https://naurok.com.ua/slovník-ponyat-i-terminiv-zi-vsesvitno-istori-290125> [in Ukrainian].

19. Ukraini zahrozhuie pozytsiina viina — Zaluzhnyi [Ukraine is threatened by a positional war — Zaluzhnyi]. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/ukrayini-zagrozhuie-pozytsijna-vijna-zaluzhnyi/> [in Ukrainian].
20. Khimichna ataka: vazhlyva pamiatka aby vberehty sebe [Chemical attack: an important reminder to protect yourself]. URL: <https://medicover.ua/blog/himichna-ataka-vazhlyva-pamjatka-aby-vberegty-sebe.html> [in Ukrainian].
21. Khimichna ataka: shcho vazhlyvo znaty ta yak zakhystytysia [Chemical attack: what is important to know and how to protect yourself]. URL: <https://medicover.ua/blog/himichna-ataka-vazhlyva-pamjatka-aby-vberegty-sebe.html> [in Ukrainian].
22. Khimichna ataka: yak rozpoznavaty, pidhotovatytsia ta vyzhyty pislia nei [A chemical attack: how to recognize, prepare and survive it]. URL: <https://medicover.ua/blog/himichna-ataka-vazhlyva-pamjatka-aby-vberegty-sebe.html> [in Ukrainian].
23. 23. Tsareva I. V. *Rosiisko-ukrainska viina (2014–2022): slova, yaki nabuly novykh znachen* [The Russian-Ukrainian war (2014–2022): words that acquired new meanings] URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6318/13353-1?inline=1> [in Ukrainian].
24. 24. Chotyry roky v okopakh. Povsiakdennia Pershoi svitovoi viiny [Four years in the trenches. Everyday life of the First World War]. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/chotiri-roki-v-okopakh-povsiakdennia-pershoyi-svitovoyi-viini> [in Ukrainian].
25. 25. Shcho take pozytsiina viina [What is positional warfare?]. URL: <https://tsn.ua/ato/scho-take-opozyciyna-viyna-2044309.html> [in Ukrainian].
26. 26. Yatsenko, N. O. (2009), *Formuvannia nazv viiskovoho odiahu v ukrainskii movi* [Formation of names of military clothing in the Ukrainian language]. Kyiv: Instytut ukrainskoi movy: Vydavnychy dim Dmytra Buraho, 2009. 179 p. [in Ukrainian].